

26.október 2026

Efni: Umsögn um drög að frumvarpi til laga um breytingu á lögum um kílómetragjald á ökutæki.

1. Meginefni og afstaða samtakanna

Einhverfusamtökin óska eftir því að við endurskoðun og breytingar á lögum um kílómetragjald á ökutæki verði lögfest undanþága frá greiðslu kílómetragjalds af þeirri bifreið sem nýtur niðurfellingar bifreiðagjalds vegna umönnunargreiðslna vegna örorku barns.

Með því verði tekið sambærilegt tillit til sérstakra aðstæðna fjölskyldna fatlaðra barna við gjaldtöku vegna notkunar bifreiðarinnar og löggjafinn hefur um áratugaskeið gert vegna eignarhalds hennar.

2. Rótgróin ívilnun vegna sérstakra aðstæðna fjölskyldna

Samkvæmt a-lið 1. mgr. 4. gr. laga nr. 39/1988, um bifreiðagjald, eru bifreiðir í eigu þeirra sem fá greiddar umönnunargreiðslur vegna örorku barna frá Tryggingastofnun ríkisins undanþegnar bifreiðagjaldi, að uppfylltum skilyrðum ákvæðisins, og nær undanþágan til einnar bifreiðar.

Þessi ívilnun á sér langa sögu í íslenskum rétti:

- Í greinargerð með frumvarpi því sem varð að lögum nr. 37/2000 (þskj. 259, 219. mál á 125. löggjafarþingi 1999–2000) kom fram að þáverandi undanþágureglur voru færðar úr reglugerð í lög til að treysta réttarstöðu viðkomandi aðila.
- Við meðferð málsins á Alþingi lagði efnahags- og viðskiptanefnd sérstaklega til að foreldrar langveikra og fjölfatlaðra barna sem vistuð væru utan heimilis nyttu sama réttar og foreldrar barna sem byggju heima (þskj. 963, 219. mál á 125. löggjafarþingi).

Löggjafinn hefur þannig viðurkennt afdráttarlaust að fjölskyldur sem annast fötluð og langveik börn búi við ríka og óumflýjanlega þörf fyrir bifreið, og að sanngjarnt sé að veita þeim fjárhagslegan létti af opinberum álögum.

Sambærileg undanþága hefur hins vegar ekki verið lögfest í lögum nr. 100/2025, um kílómetragjald á ökutæki. Að mati Einhverfusamtakanna eiga nákvæmlega sömu félagslegu og mannúðlegu rök við um gjaldtöku vegna notkunar bifreiðarinnar og eignarhalds hennar. Þörf fjölskyldnanna fyrir fjárhagslegt tillit hverfur ekki þótt skattstofni sé breytt úr föstu gjaldi í notkunargjald – þvert á móti magnast byrðin þegar gjaldið leggst beint á nauðsynlegan akstur.

3. Akstur er ófrávíkjanlegur þáttur í daglegri umönnun

Fjölskyldur einhverfra barna með miklar stuðningsþarfir þurfa iðulega að aka umtalsverðar vegalengdir vegna lækniþjónustu, greininga, endurhæfingar, iðju- og talþjálfunar, skólagöngu, skammtímadvalar og annarra sérhæfðra úrræða. Sú þjónusta er sjaldnast öll

aðgengileg í nærumhverfi barnsins heldur er hún oft dreifð á marga staði og milli sveitarfélaga eða landshluta.

Almenningssamgöngur og hefðbundin ferðaþjónusta fatlaðs fólks eru ekki raunhæfur eða öruggur valkostur fyrir mörg einhverf börn:

- **Skynúrvinnsluvandi og öryggi:** Mikil skynáreiti (hljóð, mannfjöldi, lykt), tjáskiptaörðugleikar og kvíði geta valdið alvarlegu ofurálagi í almenningssvögnum eða samnýttum ferðum.
- **Þörf fyrir fyrirsjáanleika:** Einhverf börn þurfa oft ríkan fyrirsjáanleika og öruggt umhverfi þar sem aðstandandi sem þekkir tjáningu og viðbrögð barnsins stýrir aðstæðum.
- **Akstur sem róandi úrræði:** Akstur er jafnframt oft hluti af beinni umönnun og sjálfstjórnaraðstoð. Fyrirsjáanleg ökuferð í afmörkuðu, rólegu umhverfi bifreiðar getur verið eina úrræðið sem dugur til að hjálpa barni að ná ró og jafnvægi þegar skynálag eða vanlíðan verður yfirþyrmandi.

Fjölskyldurnar hafa því ekkert raunverulegt svigrúm til að draga úr akstri eða velja annan ferðamáta. Ívilnun sem væri einskorðuð við akstur á fyrirfram skilgreinda meðferðarstaði myndi vanmeta raunverulegar aðstæður og þarfir þessara barna.

4. Þjónustuskortur má ekki leiða til aukinna skattálaga

Þegar nauðsynleg velferðar- og heilbrigðisþjónusta er ekki veitt í nærumhverfi fatlaðs barns færist verulegur tíma- og ferðakostnaður yfir á fjölskylduna. Kílómetragjald bætist ofan á þann kostnað og leggst með óhóflegum þunga á þær fjölskyldur sem þurfa að aka lengra og oftar einmitt vegna þess að nærsamfélagið veitir ekki þá þjónustu sem barnið á rétt á.

Flatt gjald á hvern ekinn kílómetra virkar í reynd ósanngjarnt og íþyngjandi þegar ekki er um valkvæðan lúxusakstur að ræða heldur óhjákvæmilegan akstur vegna fötlunar og umönnunar. Slíkt gengur gegn meginreglum um jafnræði og vernd fatlaðs fólks og barna, sbr. einnig meginreglur samnings Sameinuðu þjóðanna um réttindi barnsins (lög nr. 19/2013) um að það sem barni er fyrir bestu skuli ávallt hafa forgang (3. gr.) og rétt fatlaðra barna til fullrar þátttöku og aðstoðar (23. gr.).

5. Tillögur Einhverfusamtakanna

Einhverfusamtökin leggja til eftirfarandi útfærslur:

1. **Lögfesting undanþágu:** Lögfest verði skýr undanþága frá kílómetragjaldi fyrir þá bifreið sem nýtur niðurfellingar bifreiðagjalds samkvæmt a-lið 1. mgr. 4. laga nr. 39/1988 vegna umönnunargreiðslna vegna örorku barns.

2. **Einföldun og nýting fyrirbyggjandi gagna:** Rétturinn byggist beint á fyrirbyggjandi stjórnvaldsákvörðunum um umönnunargreiðslur og niðurfellingu bifreiðagjalds. Fjölskyldur þurfi ekki að leggja fram ný læknisvottorð eða gangast undir nýtt mat hjá Skattinum.

3. **Sjálfvirk rafræn framkvæmd:** Kveðið verði á um skýra lagaheimild fyrir gagnamiðlun milli Tryggingastofnunar ríkisins og Skattsins (ríkisskattstjóra) þannig að undanþágan komi sjálfkrafa til framkvæmda í ökutækjaskrá og álagningarkerfum.

4. **Varaútfærsla (ef önnur leið verður valin):** Ef löggjafinn kýs aðra útfærslu en fulla undanþágu, tryggi hún raunverulegan og sambærilegan fjárhagslegan létti (t.d. hátt frítekjumark kílómetra) án íþyngjandi skrifinnsku eða takmarkana við tiltekna þjónustuflokka.

5. **Mat á áhrifum á fötluð börn:** Fram fari sérstakt mat á áhrifum kílómetragjalds á fötluð börn og fjölskyldur þeirra, þar sem tekið verði tillit til búsetu, skorts á nærþjónustu og óhjákvæmilegrar bílnotkunar.

6. Tillaga að lagatexta (breytingartillaga)

Til að tryggja framgang þessa markmiðs leggja Einhverfusamtökin til að eftirfarandi breyting verði gerð á 4. gr. laga um kílómetragjald á ökutæki, nr. 100/2025:

Breytingartillaga við 4. gr. laga nr. 100/2025:

Við 1. mgr. 4. gr. laganna bætist nýr töluliður, svohljóðandi: „*Ein bifreið í eigu eða umráðum þess sem fær greiddar umönnunargreiðslur vegna örorku barna frá Tryggingastofnun ríkisins, enda uppfylli bifreiðin skilyrði fyrir niðurfellingu bifreiðagjalds skv. a-lið 1. mgr. 4. gr. laga um bifreiðagjald, nr. 39/1988. Sama gildir um foreldra langveikra og fjölfatlaðra barna sem vistuð eru utan heimilis ef réttur til umönnunargreiðslna héldist óskertur væri barnið heima. Tryggingastofnun ríkisins skal senda ríkisskattstjóra nauðsynlegar upplýsingar til framkvæmdar undanþágunnar samkvæmt málslíð þessum.*“

7. Lokaorð

Einhverfusamtökin hvetja stjórnvöld og löggjafann eindregið til að tryggja að sú viðurkenning á sérstökum aðstæðum fjölskyldna fatlaðra barna, sem birtist í undanþágu frá bifreiðagjaldi, nái einnig til kílómetragjalds. Nauðsynlegur akstur vegna umönnunar og grundvallarþjónustu fatlaðs barns á aldrei að verða fjölskyldunni aukin fjárhagsleg byrði.

Virðingarfyllst,

f.h. Einhverfusamtakanna

Vigdís Gunnarsdóttir